

Enyedi Pál

Enyedi Pál orgonaművész, orgona- és zeneelmélet tanár, a Budapest-Zuglói Páduai Szent Antal-templom organistája, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem egyházzene tanszékének docense, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola orgonatan szakán (1981–1985), majd az egyházzenei mesteriskolában (1996–1999) folytatott tanulmányokat.

Egyházzenei mesterdoktori (DLA) vizsgája részeként a szóbeli szigorlatot *Baróti István, Papp Márta* és *Török József* előtt 2001. október 31-én tette le. Témái: I. Az orgonaművészet története; II. a XIX. század zenetörténete; III. katolikus liturgiátörténet.

A jelölt koncertelőadását a Budapest-Zuglói Páduai Szent Antal-templomban 2003. március 24-én, hétfő este tartotta. Közreműködött a Budafoki William Byrd Énekegyüttes Molnár Johanna vezetésével.

Disszertációját (témavezető *Kokits Zsigmond*/Bécs) 2003. március 27-én a Régi Zeneakadémián *summa cum laude* minősítéssel védte meg. Oponensei *Batta András, Dobszay László*, a bizottság további tagjai *Jeney Zoltán* (elnök), *Baróti István* és *Horváth Anikó* voltak.

Hangversenyének műsora

ante Introitum	Olivier Messiaen: Apparition de l'Eglise éternelle (1934)
Introitus	Girolamo Frescobaldi: Toccata avanti la Messa degli Apostoli (1635), Introitus „Örvendjete mindig az Úrban”
Kyrie	Girolamo Cavazzoni: Kyrie (1543 k., alternatim: IV. gregorián mise)
Alleluja	Alleluja „Serkentsd fel, ó, Urunk” Frescobaldi: Canzona quinta / II. tokkátakötet
Offertorium	Andreas Kneller: Nun komm der Heiden Heiland (1700 k.) (alternatim: „Népek megváltó Istene” és Hermann Schein: Veni Redemptor gentium)
Sanctus	Cavazzoni: Sanctus (alternatim: IV. gregorián mise)
Elevatio	Frescobaldi: Toccata per l'elevatione / Messa degli Apostoli
Agnus	Cavazzoni: Agnus Dei (alternatim: IV. gregorián mise)
Communio	Communio „Mondjátok: kicsinyhitűek” Messiaen: Communion (Les oiseaux et les sources) / Messe de la Pentecôte
Ite, missa est	Ite, missa est / IV. gregorián mise (Deo gratias alternatim: Cavazzoni: Kyrie primo)
Exodus	Messiaen: Transports de joie / L'ascension

Liszt Ferenc *Orgonamiséje* a műfaj történetében és a szerző egyházzenei munkásságában

Az orgonamisé műfaja a XV. század elejétől hangjegyes forrásokkal is dokumentálva van. Legjelentősebb alkotásai a XVI–XVII. századi Itáliában és a XVII. század második felében Franciaországban keletkeztek. A XVIII. század folyamán a műfaj a hangszerrel együtt fokozatosan kikerült a zenei érdeklődés középpontjából. Bár az orgonát jelentős romantikus zeneszerzők a XIX. század első felében újra felfedezték, közülük a katolikus liturgia számára csupán Liszt írt orgonamiséjét. Mi a liturgikus szerepe ennek a műnek, mi a kapcsolata a hagyománnyal, a korabeli liturgikus ideállal és Liszt egyházzenejével?

A bevezetőben feltett kérdések megválaszolásához a disszertáció kottás és írott források, valamint korábbi összefoglalások segítségével végigköveti az orgonamisé történetét a legkorábbi pusztai említésektől a XIX. század végéig. Az orgona az énekes misén kezdetben a liturgia gregorián dallamát szolgáltatta meg, egy vagy több ellenszólammal, vagy épp az imitációs polifónia technikáival dolgozva föl azt. A XVII. század első felétől a liturgikus dallam fokozatosan eltűnt a misére írt darabokból, melyek immár csak pusztai díszként szolgáltak, vagy a liturgikus szöveg *affektusát* fejezték ki. A XVIII. századtól az orgonazeneben is egyre erősebben jelentkezett a világi zenei műfajok (billentyűs és kamarazenei műfajok, opera, concerto stb.) hatása. A XIX. századra Franciaországban a liturgikus orgonazene XVII. századi műfajai merev és kiüresedett használati zeneként éltek tovább. Német nyelvű területeken, ahol a misén leggyakrabban ének- és zenekari művek, illetve népelemek szolgálták meg, a hangszer szerepe főként ezek kíséretére és interlúdiumok játszására korlátozódott.

A XIX. század egyházzenei reformmozgalma számára az orgonaszó ugyancsak az istentisztelet akusztikus háttérét jelentette. Ezért a ceciliánus Liszt *Orgonamiséjével* nem a *missa cantata* számára írt liturgikus orgonaművet, hanem azt a *missa lecta* mintegy melodramatikus kísérezenejének szánta. A ciklus igen koncentrált, eszközeiben erősen redukált zenei megfogalmazása a miseordinárius szövegének, mely formai és tematikus párhuzamokat is mutat a szerző vokális miséivel, így azoknak mintegy összefoglalása, vázlata. Gregorián dallami utalásaival, a gregoriánhoz közeli melodikájával, egyszerű és áttekinthető szerkezetével a sorozat egyben távoli szellemi utóda a XV–XVI. század orgonamiséinek, a szöveg néhány *affektusának* kiemelésével pedig a XVII. századi francia sorozatoknak.

Bár Liszt sorozata nyitánya a csendes misére szánt XX. századi orgonaciklusoknak, a szerző kísérletét az utódok —főként a francia alkotók— a proprium és egyes cselekmények kísérezenejével más irányban folytatták.

Tartalom

1. Előszó	1
2. Bevezetés. Az orgona a misében, az orgonamise műfaja	4
3. Az orgonamise a nagy francia forradalomig	7
a) A műfaj kialakulása, majd megszilárdulása a XV–XVI. században — b) Az orgonamise a XVII–XVIII. században — A Tridenti Zsinat és az orgona használatára vonatkozó egyetemes hatályú előírások — Hangjegyes források	
4. Az orgona használata a misén a XIX. században	80
a) Az alternatív orgonamise — b) A cecilianizmus és az orgona	
5. Liszt <i>Orgonamiséje</i>	103
a) Liszt írásai, megnyilvánulásai az egyházzenéről — b) Zene a csendes misén — c) Liszt <i>Orgonamiséje</i> elemzésének tanulságai	
Mellékletek	
1. <i>Caeremoniale Episcoporum</i> , 1600	125
2. <i>Caeremoniale Parisiense</i> , 1662	128
3. Az <i>Orgonamise</i> hangnemi, tematikus és szerkezeti vázlata	130
Rövidítések jegyzéke	137
Irodalom	138

Dobszay Ágnes

Dobszay Ágnes zenetörténész, az ELTE BTK zenei tanszékének docense, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem egyházzene tanszékének óraadó tanára. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zenetudományi szakán (1980–1985), majd vendéghallgatóként a salzburgi egyetem zenetudományi szakán (1985–1986), végül a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem egyházzenei mesteriskolájában (1997–2000) folytatott tanulmányokat.

Egyházzenei mesterdoktori (DLA) vizsgája részeként a szóbeli szigorlatot Csengery Adrienne, Komlós Katalin és Kovács Sándor előtt 2002. január 9-én tette le. Témái: I. magyar zenetörténet; II. klasszikus egyházi zene Közép-Európában; III. vokális előadói gyakorlat a XVIII. században.

A mesterdoktori vizsga zenei előadói szakaszára mise és hangverseny keretében 2003. május 12-én, hétfőn este került sor a Belvárosi Főplébánia-templomban. Közreműködött a Zeneakadémia egyházzene tanszakának tanáraiból és növendékeiből alakult kamarakórus, valamint Varga Ferenc és Kerek István (hegedű), Németh Márta (brácsa), Vályi Csilla (cselló) és Mezei János (continuo).

Disszertációját (témavezető: Sas Ágnes) 2003. május 21-én a Zeneakadémia Tanácstermében *summa cum laude* minősítéssel védte meg. Oponensei Komlós Katalin, Csengery Adrienne, a bizottság további tagjai Jeney Zoltán (elnök), Lantos István és Esztó Zsuzsa voltak.